

TÜRKİYE-LİBYA HİDROKARBON MUTABAKATI ÖNEMİ VE HUKUKİ YANSIMALARI

YÜCEL ACER

SETA | PERSPEKTİF

EKİM 2022 · SAYI 346

- Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatı iki ülke arasında nasıl bir iş birliği öngörmektedir?
 - Yunanistan hidrokarbon mutabakatına hangi gerekçelerle itiraz etmektedir?
 - Mutabakata yönelik itirazların hukuki bir değeri var mıdır?

Doğu Akdeniz'de 2000'lerin başından beri yaşanan deniz alanlarına ilişkin sorunların temelini doğal kaynaklar üzerinde münhasır egemen yetkiler veren kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) alanlarının ilgili ülkeler arasındaki sınırlarının belirlenememesi oluşturmaktadır. Bu nedenle bölgede doğal kaynak arama ve işletme faaliyetleri ciddi gerginliklere yol açmaktadır.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” başlığını taşıyan bir antlaşma 27 Kasım 2019'da imzalanmış ve 7 Aralık 2019'da yürürlüğe konulmuştur. Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatı başta Yunanistan olmak üzere Mısır ve Suriye'nin itirazlarına konu olmuş ve akabinde 6 Ağustos 2020'de Atina ve Kahire yönetimleri aynı bölgede Türkiye-Libya sınırını dikkate almayan bir sınırlandırma antlaşması imzalamıştır. Türkiye de benzeri bir biçimde Yunanistan ve Mısır arasında imzalanan metni geçerli bir antlaşma olarak tanımadığını ve hukuken yok saydığını beyan etmiştir.

Türkiye'nin Libya ile 2019 sonunda attığı bu somut adım bölgede deniz alanlarının sınırlandırılmasına ve doğal kaynak aranmasına ilişkin bir hukuki ve siyasi çerçeve çizmiş ve bu anlamda önemli bir süreç başlatmıştır. Böylelikle Türkiye uluslararası hukuk temelinde bölgede hak sahibi olduğu deniz yetki alanlarının bir kısmında hukuki ve fiili müdahalelerin önünü kesmiştir. Bu noktada özellikle beklenen gelişme ise Türkiye ve Libya'nın aralarında belirledikleri deniz yetki alanı sınırına dayanarak ortak doğal kaynak faaliyetleri gerçekleştirmeleridir.

Yakın zamanda Türkiye attığı yeni bir adımla –beklendiği gibi– bu sürece önemli bir unsur eklemiştir. 3 Ekim 2022'de “Türkiye Cumhuriyeti ve Libya Ulusal Birlik Hükümeti Arasında Hidrokarbon Alanında İşbirliğine Dair Mutabakat Muhtırası” imzalanmıştır.¹ Söz konusu hidrokarbon mutabakatı bir yandan bölge ülkelerinden Yunanistan, Mısır ve ayrıca Avrupa Birliği'nin (AB) itirazlarına konu olurken diğer yandan Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki

¹ Libya Review, Twitter, 6 Ekim 2022, <https://twitter.com/LibyaReview/status/1577771304152956929>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda milletlerarası hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* ve *Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapan Acer, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi, Eskişehir Osmangazi ve Atılım üniversitelerinde dersler de vermiştir.

alanlarındaki haklarını fiilen kullanması anlamında önemli potansiyeller barındırmaktadır.

HİDROKARBON MUTABAKATININ İÇERİĞİ

Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatı esas itibarıyla hidrokarbon kaynakların aranması ve işletilmesi alanında bir iş birliği çerçevesi oluşturmaktadır. Hidrokarbon kaynakları kavramının esas olarak petrol ve doğal gaz kaynaklarını kapsadığı bilinmektedir. Mutabakatın temel amacı hidrokarbon kaynakları alanında iki ülke arasında bilimsel teknik, teknolojik, hukuki, yönetsel ve ticari iş birliğini geliştirmek şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda taraflar seçilmiş ve üzerinde anlaşılmış projeler bazında iş birliği yapacaktır.

Mutabakat iş birliğinin biçimine dair ise mümkün ve uygun olan durumlarda bilgi ve deneyim paylaşımının; hukuki, yönetsel, kontrat oluşturma ve kurumsal süreçler konularında bilgi ve tecrübe aktarımının; insan kaynakları eğitiminin; kamu ve özel sektör arasında bilgi paylaşımının destekleneceğini belirtmektedir.

Mutabakat iş birliği biçimlerini daha da somutlaştırarak hidrokarbon kaynakların geliştirilmesi ve işletilmesine; hidrokarbon kaynakların aranması, üretimi, taşınması, rafine edilmesi, dağıtımı ve ticarileştirilmesine; petrol ve gaz, petrokimya ve petrol ürünlerinin üretimi ve ticarileştirilmesine dair ortak projeler oluşturulacağını, doğal gaz ve petrole dair alanlarda personel eğitimine dair bilgi paylaşımı ve programlar yapılacağını öngörmektedir.

Mutabakat daha da somuta inerek karada ve denizde hidrokarbon kaynakların aranmasını, geliştirilmesi ve işletilmesi için entegre projeler yapılmasını, bu projelerin Libya Devleti Ulusal Petrol Şirketinin (National Oil Cooperation of the State of Libya, NOC) Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını (TPAO) Libya devletinin karada ve denizde yürüttüğü projelere katılımı için davet etmesi de kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda NOC, TPAO ile mevcut ve gelecekteki faaliyetlere dahil edilmesine yönelik gerekli sözleşmeleri imzalayacaktır. Burada TPAO'nun hangi mevcut ve muhtemel faaliyetlere dahil olmak istediğine dair tercihleri de dikkate alınacaktır. Ayrıca iki şirket ortak gi-

rişim ve şirketler oluşturacaklar öte yandan BOTAŞ'ın katılımının uygun olduğu durumlarda onun da katılabileceği projeler geliştirilecektir.

Bütün bunların yanı sıra ve bu faaliyetleri desteklemek için iki ülke hidrokarbon kaynakları alanında yatırımları desteklemek adına ortak hareket edecek ve kamu ya da özel şirketlerin bu alanlara yatırım yapmalarını teşvik edeceklerdir. İki ülkenin şirketlerinin bu alanda iş birliği ve ortak girişim kurmalarını da destekleyecektir.

Bu mutabakatın oldukça somut ve ileri düzeyde bir petrol ve doğal gaz arama ve işletme iş birliği ve ortaklığı kurduğu açıkça görülmektedir. Mutabakat sadece muhtemel keşiflerin yapılması için bir iş birliğini değil var olan yani halen işletilen petrol ve doğal gaz alanlarında da iş birliği ve ortaklık öngörmektedir. Ayrıca petrol ve doğal gaz arama ve işletme faaliyetleri için öngörülen iş birlikleri ve ortaklıklar sadece deniz alanlarını değil kara ülkesini de kapsamaktadır. Bütün bu ortaklıklar için özel sektör ön plana çıkarılmaya çalışılsa da her iki devletin teşvikleri ve özellikle devlet şirketleri olan NOC ve TPAO bağlamında da kapsamlı teşvikler ve iş birlikleri öngörülmektedir.

MUTABAKATA İTİRAZLAR VE GEREKÇELERİ

27 Kasım 2019'da Türkiye ve Libya arasında imzalanan Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatının iki ülke arasında belirlediği sınır ile taraflar ortak doğal kaynak arama ve işletme faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri bir esas belirlemiştir. 3 Ekim 2022'de imzalanan Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatı her ne kadar Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatına atıf yapmasa da iş birliği deniz alanlarını da kapsadığından söz konusu sınır düzenlemesi temelinde hidrokarbon mutabakatının imzalanabildiği belirtilmelidir.

Oluşturulan sınıra ve bu sınır temelinde kurulan mevcut ve potansiyel iş birliğine ilişkin mutabakatlara özellikle Yunanistan ve Mısır gibi bazı bölge devletleri itiraz etmektedir. Bu itirazların yanı sıra Yunanistan ve Mısır'ın aynı bölgede bir sınır antlaşması imzalayarak Türkiye-Libya sınırı ile fiilen çatışan bir durum oluşturmaya çalıştıkları da görülmektedir.

Yunanistan'ın Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatına dair itirazını 2019'da imzalanan Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatına yaptığı itirazdaki gerekçelerine dayandırmaya çalıştığı görülmektedir. Yunanistan 2019 sınırlandırma mutabakatının imzalandığının duyulması üzerine Libya ve Türkiye'nin denizden komşuluğunun bulunmadığını, Girit Adası'nın hiçe sayıldığını, Libya tarafındaki hükümetin bu antlaşmayı imzalama yetkisinin olmadığını ve uluslararası hukukun ilgili kurallarına aykırı davranıldığını iddia etmektedir.²

Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatının imzalanması üzerine yaptığı açıklamada da Yunanistan bölgede egemen haklara sahip olduğunu, Mısır ile bir sınırlandırma antlaşması yaptığını, Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatının geçersiz olduğunu ve buna dayanılmayacağını, "geçersiz" antlaşmaya dayanılarak faaliyet yürütüldüğü takdirde hem ikili düzeyde hem de AB ve NATO nezdinde reaksiyonlar (*reactions*) olacağını ve "Türkiye'nin istikrarı bozucu faaliyetleri" konusunda müttefiklerini ve ortaklarını bilgilendirmeye devam edeceğini belirtmiştir.³

Öte yandan Kahire yönetimi de antlaşmayı hukuka aykırı ve geçersiz gördüğünü açıklamıştır. Ayrıca Mısır'ın müttefiki olarak bilinen Libya Parlamentosu Başkanı Agila Salih mutabakat muhtırasının "yetkisi olmayan bir hükümet tarafından imzalandığı için yasa dışı olduğunu" iddia eden bir açıklama yapmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Özellikle Yunanistan'ın Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatına bu derece sert itirazlar yönelmesinin ardında birçok siyasi ve ticari rahatsızlıklarının yanı sıra Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatından duyduğu yoğun rahatsızlığın da bulunduğu belirtilmeli-

dir. Yunanistan, Girit Adası'nın güneyinde geniş kıta sahanlığı alanlarına sahip olduğunu ve Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatının bunu hiçe saydığını düşünmektedir. Bu bağlamda Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatını etkin kılacak her türlü faaliyet Yunanistan'ı ağır şekilde rahatsız etmektedir.

Oysa Yunanistan'ın her iki mutabakata itirazlarının hukuki gerekçeleri zayıf gözükmektedir. Türkiye'nin son yıllarda Doğu Akdeniz'deki uluslararası hukuktan kaynaklı haklarının korunması konusunda hem hukuken hem de fiilen yaptığı çalışmaların bir sonucu olduğu söylenebilecek Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatı da 2019'da imzalanan sınır mutabakatı gibi uluslararası hukukun ilgili kurallarına uygun yapılmış uluslararası bir antlaşmadır.

Uluslararası hukukun ilgili kurallarına göre bir ülke adına antlaşmaların imzalanmasına ve onaylanmasına dair yetkili birimleri o ülkenin kendi iç hukuku belirler. Söz konusu mutabakatları imzalama yetkisinin kimde olduğunu ya da olmadığını da Libya iç hukuku belirlemek durumundadır.

2010'dan itibaren iç karışıklıklar yaşamaya başlayan Libya'da 17 Aralık 2015'te Birleşmiş Milletler'in (BM) girişimleri ile belli başlı Libya siyasi grupları arasında "Libya Siyasi Antlaşması" olarak bilinen bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ülkede dokuz üyeli bir Başkanlık Konseyi ve Temsilciler Meclisinden oluşan geçici bir Ulusal Mutabakat Hükümeti kurulmasını öngörmüş ve bu doğrultuda söz konusu kurumlar oluşturulmuştur.⁴ Ancak 2016'dan itibaren Temsilciler Meclisi, Libya Siyasi Antlaşması'nın uygulanmasına ve Başkanlık Konseyinin çalışmalarına zorluklar çıkarmaya başlamıştır. Yine BM'nin girişimleri ile yeni bir siyasi geçiş süreci planı oluşturulmuş ancak bu da ortaya çıkan siyasi kilitlenmeyi çözememiştir. 2019'da yapılması planlanan Ulusal Konferans gerçekleşmemiş ve nihayetinde Haftar'ın liderliğindeki "Libya Ulusal Ordusu", Başkanlık Konseyine karşı silahlı direniş başlatmıştır.⁵

² "Atina: Türkiye-Libya Mutabakatı Uluslararası Hukuka Aykırı", DW Türkçe, 28 Kasım 2019.

³ "Statement by the Ministry of Foreign Affairs Regarding the Signing of a 'Memorandum of Understanding' on Hydrocarbons Between the Government of National Unity (GNU) of Libya and Turkey", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 3 Ekim 2022, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/statement-by-the-ministry-of-foreign-affairs-regarding-the-signing-of-memorandum-of-understanding-on-hydrocarbons-between-the-government-of-national-unity-gnu-of-libya-and-turkey.html>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

⁴ Bkz. "Resolution, 2259", UN Security Council, 23 Aralık 2015, <http://unsc.org/en/resolutions/2259>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

⁵ Frederic Wehrey, "With the Help of Russian Fighters, Libya's Haftar Could Take Tripoli", *Foreign Policy*, 5 Aralık 2019.

Türkiye ile hem deniz sınırı hem de hidrokarbon mutabakatlarını imzalayan Ulusal Birlik Hükümeti, Libya Siyasi Antlaşması'na göre yetkili organdır. Çok açık iç hukuk düzenlemelerinin bulunmadığı söz konusu bu durumda Libya Ulusal Mutabakat Hükümetinin esasen Libya adına bir uluslararası antlaşma imzalama yetkisinin olduğu varsayılmalıdır.

Kaldı ki bu hususlara dair eksiklikler ve yanlışlıklar ise üçüncü ülkeler tarafından değil imzalayan ülkeler tarafından ileri sürülebilecek hususlardır. İç hukuk eksikliklerine rağmen antlaşmaya taraf iki ülke de bu eksiklikleri kabullenebilirler ve itiraz konusu yapılmayarak bu hususları geçersizlik nedeni olmaktan çıkarabilirler. Bu durumda Yunanistan veya Mısır'ın itirazları sadece kendilerini bağlarken bu antlaşmaları tümünden geçersiz kılacak hukuki etkilere sahip olamazlar. Nitekim Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatı BM'ye gönderildiğinde BM Genel Sekreterliği talebi uygun görerek kayıt yapmıştır.⁶

Türkiye Dışişleri Bakanlığının açıklamasında “Mutabakat zaptı hakkında Yunanistan ve AB sözcüsü tarafından yapılan açıklamaların ülkemiz açısından hiçbir önemi ve kıymeti yoktur” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı iki egemen devlet arasındaki iş birliğine yönelik bu antlaşmaya itiraz edilmesinin “hem uluslararası hukuka hem de BM'nin temel ilke-

6 Detaylı bilgi için bkz. Yücel Acer, “Türkiye-Libya Deniz Sınırı Antlaşması'nın Birleşmiş Milletler Tarafından Tescilinin Önemi”, *SETA Perspektif*, Sayı: 298, (Ekim 2020).

lerine aykırı” olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca AB'nin “egemen üçüncü ülkeler arasındaki antlaşmalar hakkında yorum yapacak veya hüküm verecek uluslararası bir yargı organı” olmadığını belirtmiştir.⁷

Türkiye Dışişleri Bakanlığının resmi açıklamasında vurgulandığı gibi gerek Yunanistan ve Mısır'ın gerekse AB'nin, Libya iç hukukunu gerekçe göstererek antlaşmaya itiraz etmeleri kendileri açısından hukuki bir anlam ifade edebilir ancak Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatının genel olarak hukuka uygun ve geçerli bir antlaşma olmasını etkileyecek hususlar olamayacaktır.

AB'nin ve söz konusu ülkelerin rahatsızlıklarının kaynağının hukuki olmaktan ziyade siyasi ve ticari olduğu söylenebilir. Zira Türkiye-Libya hidrokarbon mutabakatı iki ülke arasında petrol ve doğal gaz bağlamında güçlü bir enerji iş birliği ve ortalığı kurmaktadır. Bu durum ise Libya'dan beklentileri olan diğer ülkelere ve AB'yi rahatsız etmiş gözükmektedir. Yunanistan bağlamında ayrıca vurgulanmalıdır ki Türkiye-Libya deniz sınırı mutabakatının etkin ve somut sonuçlar doğuran bir sınır antlaşması haline gelmesinden Atina yönetimi özellikle ve ayrıca rahatsızlık duymaktadır.

7 “SC-28, 4 Ekim 2022, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Türkiye ile Libya Arasında Hidrokarbonlar Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı Konusunda AB ve Yunanistan Tarafından Yayımlanan Açıklamalar Hakkındaki Soruya Cevabı”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, 4 Ekim 2022, https://www.mfa.gov.tr/sc_-28_-turkiye-ile-libya-arasinda-hidrokarbonlar-alaninda-isbirligine-iliskin-mutabakat-zapti-konusunda-ab-ve-yunanistan-tarafindan-yayimlanan-aciklamalar-hk-sc.tr.mfa, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2022).

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://www.instagram.com/setavakfi)